

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Πότε θάρθη πάλι, πότε θά γυρίση, βράδι, αὐγή ;
Γιὰ νὰ ξέρω νὰ κατέβω στὸ λιμάνι
μὲ τὸν ἥλιο στὴν ψυχή.

Ἦ καὶ νύχτα ἂν θάναι, πάλι ξέρω ποῦ φωτάει, καὶ πῶς
νὰ μὲ δῇ τὸ καραβάκι νὰν τοῦ φέρνω
στὰ δυὸ χέρια μου τὸ φῶς.

Κι' ἂν σωπαίνετε ὅλοι μὲς στὴ συλλογή σας, ἄχ, μπορῶ
μέρες νὰ σταθῶ κοντά σας στὸ λιμάνι
σὰν καὶ σὰς νὰ καρτερῶ . . .

ΑΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΔΥΟ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΕΣ

ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ ΚΑΙ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ξέρουμε πῶς ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὰ 1880 ὁ ἀττικισμὸς μεσουρανοῦσε. Μόνο στὰ Ἐφτάνησα ὁ λογιωτατισμὸς ἔβρισκεν ἀντίδραση. Στὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἡ «ἀρχαιοπρεπὴς καθαρεύουσα» εἶχε καταχτήσει ὄχι μόνον τὸν πεζὸ λόγον, μὰ καὶ τὴν ποίησιν καὶ τὸ θέατρο. Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου μάλιστα, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον, ἕνας ἀπὸ τοὺς φημισμένους τότε «ἐλληνοιστὲς», ἄρχισε κι' ὄλας νὰ μεταφράζη καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια στὴν ἀρχαία. Τὸ δημοτικό : «*Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς...*» τὸ μετάφρασε ὀλόκληρον (στίχοι, ἂν ἀγαπᾶτε, 105!) Νὰ ἦ ἀρχὴ τῆς μετάφρασης του :

Υἱῶν σὺ μήτηρ τρεῖς τριῶν κεκλημένη
μιάς τε παιδὸς φιλάτης, ὡς ἀξία
πολλῶν πέφηνας δακρύων ἐν μητράσιν.

καὶ τελείωνε :

Τὰδ' ἐνδοθεν κλύουσα μήτηρ, τὴν θύραν
ῥωμησ' ἀνοίξει· πρὶν δ' ἐξενεγκεῖν πόδα
δόμου, γηραιὸν προῦλιπε ψυχὴ δέμας.

Ἐπίσης τὸ : «*Μάννα σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω*» τὸ μετάφρασε ὀλόκληρον, ἀρχίζοντας ἔτσι :

«*Μήτηρ ἐμὴ τριφίλητ', ὠμόφροσιν οὐκέτι Τούρκους
δουλεύειν δύναμαι· ἤλκωται μοι κέαρ ἐνδον...*»

Ὅταν οἱ σοφοὶ μας «ἐλληνοιστὲς» πῆραν τέτοιο κατήφορον καὶ βάλθηκαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά νὰ . . . ἐξελληνίσουν τὰ χυδαῖκά — ὅπως τὰ ἔλεγαν — δημοτικὰ τραγούδια μας καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη διόρθωναν τὰ ὀνοματεπώνυμα ἀγωνιστῶν καὶ συγγραφέων, ὅπως π. χ. τὸ Μπότσαρης ἔγινε Βότσαρης Βοτσάρεως, ὁ Σολωμὸς Σαλωμόν, ὁ Τρικούπης γεν. Τρικούπου κ.τ.λ., καταλαβαίνει κανένας πόσον εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ γλωσσικὴ ἀντίδραση. Ὡστόσο καὶ στὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν ἔλειψαν οἱ φωτισμένοι καὶ οἱ νεοϊδεῖτες στὸ γλωσσικὸ ζήτημα⁽¹⁾, πὺ ἐσυνέχισαν τὸ δρόμον τοῦ Καταρτζῆ, τοῦ Κωσταντᾶ, τοῦ Ψαλλίδα κ.λ.π. καὶ πὺ ὑπερασπίστηκαν τὴ λαϊκὴ γλῶσσα μὲ θάρρος καὶ ἐπιστημονικὴ μάθησιν.

Ὁ Δ. Ι. Μαυροφρύδης, φιλόλογος ὄχι τυχαῖος, πὺ ἔγινε καὶ ὑφηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ὁ παιδαγωγὸς Κ. Σ. Ξανθόπουλος μὲ τὸ περιοδικὸν τοῦ «Φιλίστωρ» (1861—1866), εἶναι, στὴν παλιὰ Ἑλλάδα,

(1) Ἐδῶ δὲν γράφω οὔτε ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, οὔτε κανὼ κοινωνιολογικὴ ἀνάλυσιν. Ὅσοι θέλουν ἀπὸ τὴν κοινωνιολογικὴ μεριά νὰ μελετήσουν τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα, ἄς διαβάσουν τὸ βιβλίον μου «*Δημοτικισμὸς καὶ Λογιωτατισμὸς*». Ἀθήνα 1927 ἔκδ. Ἐταιρ. «Ἀθηνᾶ».

τὰ πρῶτα χελιδόνια τοῦ νεώτερου δημοτικισμοῦ.

Ὁ Μαυροφρύδης μπασμένος καλὰ στὴν ἀρχαία φιλολογία καὶ στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, μὲ ταλέντο μάλιστα γλωσσολογικὸ, γκρεμίζει μιά μιά τὶς γλωσσικὲς προλήψεις καὶ ὑπερασπίζεται μὲ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα τὰ δικαιώματα τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ. Οἱ μελέτες τοῦ πού δημοσίεψε στὸν «Φιλίστωρα» ἐπάνω στὴν ἱστορία τῆς γλώσσας μας, ὄχι μόνο καὶ σήμερα διαβάζονται μ' εὐχαρίστηση, μὰ ἔχουν καὶ πρωτοτυπία πού θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν προσέξουν οἱ νεώτεροι δημοτικιστῆς πού ἔχουν καταπιαστῆ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς γλωσσικῆς μας ἐξέλιξης. Θὰ μπορούσαμε, ἂν γράφαμε εἰδικὴ μινωγραφία γιὰ τὸ Μαυροφρύδη, νὰ ξαναδημοσιέψουμε κατεβατὰ ὀλόκληρα ἀπὸ τὶς μελέτες τοῦ γιὰ νὰ δείξουμε ὄχι μόνο τὸ γλωσσολόγο πού δὲν καταφρονεῖ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, μὰ καὶ τὸ βαθυστόχαστο παρατηρητῆ πού βλέπει καλὰ τὶς κοινωνικὲς συνέπειες τῆς διγλωσσίας μας. Ἀρκούμεστε μόνο ἐδῶ ν' ἀντιγράψουμε ἕνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ κριτικὴ τοῦ πού ἔκανε σένα φυλλάδιο «*Περὶ πρακτικῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσας*, ὑπὸ Α. Ἰσηγόνου διευθυντοῦ τοῦ Παιδαγωγείου Σμύρνης. Ἐν Σμύρνη 1861». Κρίνοντας τὴ γνώμη τοῦ Ἰσηγόνου πού ἔλεγε πὼς πρέπει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχαία γραμματικὴ νὰ μαθαίνεται ἡ γραμματικὴ τῆς νεώτερης γλώσσας, γράφει :

«Καλὴ καὶ δικαία ἡ ἀξίωσις τοῦ. Πρέπει νὰ συνδυάζεται ὅπως δῆποτε ἡ νεωτέρα γλῶσσα. Ἀλλὰ πὼς θὰ ὀρισθῆ ὁ χαρακτήρ τῆς, ἀφοῦ οὐδὲ δύο ψυχαί, χωρὶς ὑπερβολήν, συμφωνοῦσι περὶ αὐτοῦ; ἀφοῦ παραγνωρίζεται ἡ φύσις καὶ ἡ ἀξία τῆς; ἀφοῦ ὅλους μας, μικροῦς τε καὶ μεγάλους, γραμματισμένους καὶ ἀγραμμάτους, ἡ παράδοξος οἴησις κατέχει, ὅτι ἡ νεωτέρα γλῶσσα εἶναι ὀλιγὸς παρεφθαρμένη, ἐκβεβαρρωμένη; καὶ ὅτι διὰ νὰ γείνη γλῶσσα ἀνθρωπίνη, πρέπει ν' ἀντικατασταθῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς μορφήν καὶ τελειότητα, ὡς ἂν ἦτο ποτὲ δυνατόν ν' ἀναστραφῆ ἡ ἱστορία καὶ τὰ γενόμενα νὰ ξαναγείνουν; (Σ. ὑπογραμμισμένες ἀπὸ μένα). Ὅταν ὅλοι πεισθῶμεν, ὅτι οἱ ἀναλυτικώτεροι τύποι τῆς νεωτέρας γλώσσας, ὄντες προῖον τοῦ ἰδίου αὐτῆς πνεύματος, ἐξ αὐτῆς οἰκασθεν ἀναφυνέντες καὶ ἐπ' αἰῶνας διαμορφωθέντες, εἶναι ἀμετακίνητοι, ἀπαρασάλευτοι, ὅταν πεισθῶμεν ὅλοι, ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς

καθομιλουμένης μετὰ τῶν κατ' ἐπαρχίας διαλέκτων τῆς καὶ τῆς γραφομένης γλώσσας διαφορὰ δὲν εἶναι τόση μεγάλη, . . . ὅταν ταῦτα πάντα πεισθέντες παύσωμεν ἐφ' ἀπαξ ἀπὸ τοῦ διορθῶναι, ἢ διὰ νὰ εἶπω μᾶλλον τὸ ἀληθές, καταλύειν καὶ καταστρέφειν τοὺς ἐντὸς δέκα καὶ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι αἰῶνων φθορομηθένους τύπους, διὰ νὰ τοὺς κάμωμεν ἀκόμη ἀρχαιότερους, καὶ ἀσπασθέντες τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων μας, οἷαν μᾶς τὴν παρέδωκαν. . . τότε μόνον εἶναι δυνατόν νὰ συνταχθῆ *μία κοινὴ καὶ παρὰ πᾶσιν ἔγκυρος γραμματικὴ*» (Φιλίστωρ, Τόμ. 2, 1861, σελ. 283). Τὴ γνώμη τοῦ αὐτῆ πολλὰς φορὰς τήνε διατύπωσε καὶ τὴν ὑποστήριξε σὲ μεγάλες καὶ ἀξιόλογες μελέτες τοῦ.

Μιὰ τέτοια τοῦ μάλιστα μελέτη γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, βραβεύτηκε κ' ὄλας ἀπ' τὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Μαυροφρύδης, λοιπόν, ἂν καὶ δὲν βγῆκε νὰ τὸ φωνάξῃ πὼς εἶναι ὀπαδὸς τῆς λαϊκῆς γλώσσας καὶ ἔχτρος τοῦ ἀττικισμοῦ καὶ δὲν ἔβαλε γιὰ ἄμεσο σκοπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς του σταδιοδρομίας τὴν προπαγάνδα γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς, ὥστόσο γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ εἶναι ἕνας ὑπερασπιστῆς θαρραλέος τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἄλλος δημοτικιστῆς, ὁ συνεργάτης τοῦ Μαυροφρύδη στὸ «Φιλίστωρα» εἶναι ὁ παιδαγωγὸς Κ. Σ. Ξανθόπουλος. Ἀπὸ τὶς μελέτες τοῦ πού δημοσίευσεν στὸ περιοδικὸ αὐτό, φαίνεται πολὺ μορφωμένος καὶ σπουδασμένος στὴν Εὐρώπῃ. Ἀργότερα ἔγινε μάλιστα καὶ διευθυντῆς τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης. Ὁ Ξανθόπουλος δὲν πέρνει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴν τοῦ μεριά. Αὐτὸς βλέπει τὴ διγλωσσία μὲ τὸ μάτι τοῦ παιδαγωγοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ ἀντικρῦζει τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴν τοῦ μεριά. Δὲ βρῖσκει καθόλου σωστὸ τὰ βιβλία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου νὰ γράφονται στὴν καθαρῆ. Δὲ διστάζει μάλιστα νὰ πῆ καθαρὰ τὴ γνώμη τοῦ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ πὼς ἡ γλῶσσα τῶν σχολικῶν βιβλίων πρέπει νὰ εἶναι ἡ *μητρικὴ*, δηλαδή, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, ἡ *δημοτικὴ*. Σένα τοῦ ἀρθροῦ στὸν «Φιλίστωρα» (σελ. 231—1861) τὰ λέει πολὺ σταράτα. Τὸ ἄρθρο τοῦ αὐτοῦ κρίνουμε καλὸ, μὰ πού εἶναι ὀλίγον ἀγνωστο σήμερα, νὰ τὸ ἀντιγράψουμε ἐδῶ στὸ μεγαλύτερό του μέρος. Τὸ ἐπιγράφει «Περὶ τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις

διδασκτικῶν βιβλιαρίων». Δηλαδή εἶναι μιὰ κριτικὴ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων ποὺ εἶταν ἐγκεκριμένα στὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ (1860), κριτικὴ τσουχτερὴ καὶ ζουμερὴ ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴν ξαναδιαβάσουμε γιὰ τὰ τολμηρὰ της—γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη—συμπεράσματα :

« Πλῆθος βιβλιάρια διὰ τὰ παιδιὰ ἐκδίδονται καθημέραν καὶ εἰσῆχθησαν καὶ εἰσάγονται ὅλον ἐν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Τούτων ἠθελήσαμεν ποτε νὰ ἴδωμεν τὴν γλῶσσαν πρὸ πάντων (Σ. Ὑπογραμμίζεται ἀπὸ μᾶς), καὶ δὲν θὰ τὸ ἐπιστεύαμεν, ἂν ἰδίως ἡμῶν δὲν ἐβλέπαμεν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν βιβλιαρίων τούτων δὲν εἶναι δι' ὅλου γλῶσσα τοῦ λαοῦ, οὐδὲ παιδική (ὕπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Διὰ νὰ μὴ προλάβωμεν ὅμως τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου, θὰ ἐμβῶμεν μετ' αὐτοῦ εἰς τοιούτων βιβλιαρίων ἀνάγνωσιν καὶ παρατήρησιν, ὅχι βέβαια πάντων, ἀλλ' ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν συνηθεστέρων, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν αὐτοψίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἰδίαν παρατήρησιν θὰ σκεφθῶμεν ὁμοῦ, ἂν ἤρμοζεν ἡ τοιαύτη γλῶσσα.

α) Ἐν τινι ἀλφαβηταρίῳ νέῳ ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων πινάκων κτλ. εὐθύς μετὰ τὸν σχολιοτενὴ συλλαβισμόν ἀναγινώσκωμεν τάδε :

« Ὁ Κρῆς, ἡ στύξ, τὸ φῶς, ὁ θῶς.
Ἡ κλείς, ὁ γύψ, γρύψ, ἡ Αἴξ,
τὸ πῦρ, ὁ Ζεὺς, ὁ οὐς, ἡ φλόξ, ἡ ναῦς
ἡ νύξ, ἡ σφίγξ, ἡ μῆνᾶ, ὁ χροῦς, ὁ λύγξ,
ἡ φλέψ, ἡ σάρξ, ἡ δράξ.
οἶτος, ποτόν, πνοή, ὁσφύς, μηρός,
θυρίς, σαΐς, Ἴον. κ.τ.λ.

Δαός, ναός, Ἰησοῦς Χριστός, Υἱός καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, Μαρία Ἄγνη Μήτηρ Θεοῦ αἰεὶ Παρθένος. Θεὸς πατήρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τριάς Ἁγία. Εἰς ὁ Θεὸς ποιητὴς Πλάστης, ὁ Ἀδάμ, ἡ Εὔα, ἡ Γῆ, τὰ ἄστρα, ὁ κόσμος, τὸ πᾶν. Ζάρξ, σκόληξ, ἔλμινξ, ἄλξ, ὕσπληγξ, φόρμιγξ, μύρμηξ, Τύρις, ὁ κλώψ, μῆνιγξ, Κύκλωψ . . .

Ἄρκοῦσι τοσαῦτα ὡς παράδειγμα.

Τί σημαίνουναι λριπόν ; ὁ σκοπὸς βέβαια φαίνεται. Οὗτος εἶναι νὰ μάθῃ τὸ παιδί διαφόρους συνδυασμένους λέξεις μονοσυλλάβους καὶ λοιπὸν συμφοροῦνται τοιαῦται ἔπειτα δυσυλλάβους καὶ μετὰ διάφορα καὶ πλείονα σύμφωνα καὶ δὴ συλλέγονται ἐνθεν κακειθεν ἐκ τοῦ λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας, τῶν ὁποίων πολλάκις ἴσως οὐδ' αὐτὸς ὁ συλλέγων ἤξευρε πρότερον τὴν σημασίαν. Ἀλλὰ τὸ πτωχὸν παιδί ἐννοεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ; Τόσον μὲ φαίνεται, ὅσον θὰ ἐννοεῖ καὶ ἂν τοῦ ἐβαζες εἰς τὴν θέσιν τῶν Κινέζικα.

β) Ἀφήσωμεν τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ ἴδωμεν ἄλλο τι. Ἐχῶ ἐμπροσθέν μου τώρα Ἀναγνωσματοῦν πολλὰκι ἐκδοθέν. Ἐν αὐτῷ ἀναγινώσκω ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος καὶ ἐξῆς ἀτάκτως τάδε :

« Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ βᾶσις πάσης ἀρετῆς καὶ σοφίας.
Ὁ ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ πιστεύῃ ἀδιστακτως εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ τάξις καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ παντὸς ἀρκεῖ νὰ τὸν πληροφορήσῃ ὅτι δὲν εἶναι τύχης οὐδ' ἀνθρώπινον δημιουργήμα ὁ κόσμος . . .

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ καὶ ὁ ἀριστερὸς ποῦς εἶναι ἀπὸ τὸ μέρος τῆς καρδίας».

Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀναγνωσματοῦ (σελ. 49) ἀπαντῶμεν τὸ ἐξῆς : « Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην ἀφίξιν αὐτῆς, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ» κλπ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα δὲν ἐζητήθησαν, ἀλλ' ὅμως κατὰ τύχην ἐλήφθησαν, καὶ ἐμφαίνουσιν ἱκανῶς, πιστεύομεν, τὴν καθαρῆσαν γλῶσσαν τοῦ βιβλιαρίου. (Σ. Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ἐρωτῶμεν πάλιν, εἶναι τοῦτο γλῶσσα τοῦ λαοῦ ; Τὴν ἀκούει εἰς τὴν οἰκίαν τὸ παιδί τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς ; Ἡ ἀρμόζει ἐν ὑποσημειώσει νὰ ἐξηγῶμεν τὴν δυσληπτοτέραν λέξιν τοῦ κειμένου εἰς ὀκταετῆς παιδίον, ὡς γίνεται ἐν τῷ ἀναγνωσματοῦ τούτῳ ; Καὶ ἡ σύνταξις εἶναι ἀρκούντως ἀπλή καὶ παιδική ; (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

γ) Ἀλλὰ τώρα λαμβάνω εἰς χεῖρας ἄλλο βιβλιάριον ἐπιγραφόμενον Παιδικὴ Βιβλιοθήκη—πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων—πολλάκις καὶ αὐτὴ ἐκδοθεῖσα. Ἀναγινώσκω εὐθύς εἰς τὴν πρώτην σελίδα :

« Εἰς τὰ σχολεῖα τὰ τακτικὰ καὶ καλῶς διοργανισμένα οἱ μαθηταὶ δὲν διδάσκονται μόνον ξηρὰ τὰ γράμματα, ἀλλὰ συνειθίζονται καὶ εἰς τὴν εὐταξίαν καὶ χρηστοθήθειαν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν καλῶν ἔργων. Ἀναπτύσσουσι τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς τῶν δυνάμεις, καὶ μαθηθάνουσι ὅλας τὰς ἀφελίμους γνώσεις εἰς τὴν ζωὴν, διὰ νὰ ἐννοῶσι τὰ καλὰ καὶ χρήσιμα καὶ νὰ πράττωσιν αὐτὰ πάντοτε».

Δὲν προχωρῶ τριβῶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ καλοκυτάζω, ἂν τὸ προκείμενον εἶναι τῶντι βιβλιάριον διὰ παιδιὰ. Καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον (καὶ κατ' εἶδος καὶ κατ' ὕλην) ἀποτυχαίνει πολὺ τοῦ σκοποῦ. Πρὸς Θεοῦ, οὕτω διδάσκειται καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἡ ἠθικὴ εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ ; Ὅλον ὄξει σχολαστικισμοῦ, καὶ εἶναι λόγια τετριμμένα ἀνθρώπων ἡλικιωμένων καὶ δι' ἀνθρώπους ἡλικιωμένους, ἴσα ἴσα ἀκατάλληλα πρὸς ἠθιοποίησιν, γυμναστικὰ δ' ἴσως πρὸς μάταιον ψιτακισμόν διότι ἡ ἠθικὴ δὲν διδάσκειται μετὰ λέξεις ἀρετῆ, καλὰ παιδιὰ, χρηστοθήθεια, ἀφελίμους γνώσεις, νὰ ἐννοῶσι τὰ καλὰ ἔργα καὶ χρήσιμα καὶ πράττωσι κ.τ.τ. Μὴ ἔχεις συχνὰ εἰς τὸ στόμα σου τὴν λέξιν ἀρετὴν καὶ ἠθι-

κὴν, ἂν θέλῃς ἠθικὸς τοὺς μαθητὰς σου, ἔλεγε δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς. Κάμε το νὰ παρατηρῇ νὰ μανθάνῃ, νὰ διακρίνῃ τὰ πράγματα, νὰ γνωρίζῃ τοὺς διαφόρους τῶν χαρακτήρας κατ' ὀλίγον, παρέχέ το καλὰ παραδείγματα, *δμίλησε τὴν γλώσσάν του*. (Σ. Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

... Θέλει τώρα ὁ ἀναγνώστης νὰ διέλθωμεν καὶ ἄλλα κατὰ τὸν τρόπον τούτων; Νομίζω θὰ εἶναι περιττόν. Ἐπειτα καὶ θὰ ἐπεκταθῇ ἐπ' ἀπειρον ὁ λόγος, ἐνῶ θέλω νὰ τελειώσω σύντομα. Ἄλλοτε δὲ, ἐὰν χρειασθῇ, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ αὐτὸ θέμα. Διὰ τί λοιπὸν ἔγραψαν οὕτω οἱ συντάξαντες τὰ βιβλιάρια ταῦτα; Ἐπειδὴ τὸ *περὶ γλώσσης μας πολύκροτον ζήτημα δὲν ὀρίσθη εἰσέτι οὐδ' ἐπὶ πολὺ ἴσως ἀκόμη θὰ λυθῇ, διὰ τοῦτο, φαίνεται, πάντες οἱ τῶν βιβλιαρίων τούτων συντάκται, εἴτε ἀνήκοντες ἐν πεποιθήσει εἰς τοὺς Καθαριστὰς λεγομένους, εἴτε καὶ ἀπλῶς ἐπόμενοι τῷ παραδείγματι τῶν πολλῶν, ἐμεταχειρίσθησαν καὶ διὰ τὰ παιδιὰ καθαρῶν γλώσσαν, ὅπως ταχύτερον κατ' αὐτοὺς κατισχύσῃ ἢ καθαρὰ αὕτη γλώσσα καὶ ὀρισθῇ τέλος παντὸς τοῦ ἔθνους γλώσσα γραφομένη.* (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ἡμεῖς τώρα δὲν ἐμβαίνομεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ περὶ τῆς γλώσσης ζητήματος, διότι καὶ χαλεπὸν εἶναι πρᾶγμα καὶ ὀλίγον μακρὰν κείται τοῦ θέματός μας. Παρατηροῦμεν δὲ μόνον πρῶτον μὲν ὅτι τὰ βιβλιάρια ταῦτα εἶναι διὰ τὸν λαὸν ὀλόκληρον, δηλαδὴ διὰ τὸ παιδί τῶν πόλεων, τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωριῶν. Τὸ παιδί λοιπὸν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν δήμων πάντων δὲν τὰ νοεῖ ἀπλοῦστατα διότι δὲν εἶναι ἡ μητρικὴ τοῦ γλώσσα. Ν' ἀναγινώσκῃ δὲ ἐπὶ διετίαν καὶ τριετίαν γλώσσαν, κουτζίη στραβὴ ὅ,τι καὶ ἂν ἦνε, αὐτὴν πρέπει καὶ εἰς τὰ βιβλιάρια ἀναγινώσκον ν' ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὴν ν' ἀκούῃ, καθὼς ἐν τῇ οἰκίᾳ οὕτω καὶ ἐν τῷ σχολείῳ· διότι δι' αὐτῆς κατὰ πρῶτον ὅ' ἀναπτύχθῃ. (Ὑπογραμμίζεται ἀπὸ μᾶς). Αὕτη δὲ ἡ γλώσσα καθ' ἑαυτὴν ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ δὲν εἶναι ἀκόμα στοιχεῖον μορφώσεως ὡς ἔπεται, ἀλλὰ μέσον ἀπλῆς διευκρινίσεως τῶν ἐντυπώσεων καὶ παραστάσεων τῶν ἐννοιῶν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, κατασταίνεται καὶ ἡ γλώσσα ἀντικείμενον τοῦ παρατηρητικοῦ καὶ τοῦ νοός.

Δεύτερον, ἂν θέλῃ τις διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ διορθώσῃ δῆθεν τὴν γλώσσαν, γράφων δηλονότι καθαρῶν γλώσσαν διὰ τὰ παιδιὰ καὶ λαλῶν τοιαύτην, ἀδυνάτων ἐπιθυμεῖ· διότι Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΟΥΤΩ ΔΕΝ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ, ΑΛΛΑ ΜΟΝΟΝ ΔΙΑ ΤΟΜΗΣ ΤΗΣ ΣΑΡΚΙΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΙΣΩΣ ΒΙΑΙΩΝ ΜΕΣΩΝ ΑΝΑΙΡΕΙΤΑΙ. (Ὑπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Τί γίνεται ὁμοῦ; σκοτώνεται τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ· διότι ὄχι μόνον οὐδὲν πραγματικὸν μανθάνει διὰ τῆς ἀήθους ταύτης εἰς τὰ ὄντα τοῦ γλώσσης, ἀλλὰ τὸ χειρότερον καὶ συνηθίζει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ προφέρῃ λέξεις ἀσυνήθεις χωρὶς νόημα, γίνεται μηχανή τις

καὶ ἀποβαίνει διὰ τῆς θεμελιώδους αὐτῆς στρεβλῆς παιδεύσεως ἄνθρωπος τῶν ΛΕΞΕΩΝ μὲ ἀορίστους καὶ συγκεχυμένας παραστάσεις καὶ ἐννοίας (ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομασθῶσιν ἐννοιαὶ τὰ συγκεχυμένα ἐκεῖνα τῆς ψυχῆς ἐνδάλματα) καὶ μὲ ψυχρὰν φαντασίαν. (Ὑπογραμ. ἀπὸ μᾶς).

Ἀναγινώσκει π. χ. τὸ παιδί ἐν τοῖς βιβλιαρίοις τούτοις τοιαῦτα *«ἐμβὰς εἰς τὴν λέμβον κατέπλευσε μὲ οὐρίον ἄνεμον—καὶ φθάσας εἰς τὴν ναυαρχίδα—ἀνέβη τὴν κλίμακα»—ἢ «εἰς τοὺς ἀγροὺς οἱ ἀστάχτες ὅταν πνέῃ ὁ βορᾶς (ἢ βορέου ἀνέμου πνέοντος), κατακλίνονται μὲν, ἀλλὰ δὲν θραύονται—». Οὐδόλωσ ἐκ τούτων ἐσυγκινήθη ἠθικῶς καὶ ψυχολογικῶς τὸ παιδίον· διότι οὐδὲν ἐκατάλαβε. Ἄλλὰ πρέπει ν' ἀναγνώσῃ περὶκου οὕτως: *«ἀφοῦ ἐμβῆκεν εἰς τὴν βαρκούλαν του ἐπλεε πρῦμα—καὶ καθὼς εἰμίμωνε εἰς τὸ τρίκροτο τοῦ ἀρχιναύαρχου—ἀνέβηκε τὴν σκάλαν κ.τ.τ.»* Εὐθύς τοῦ παρουσιάζεται εἰς τὴν ψυχὴν ἡ λέμβος του, τὸ πανί, ἡ θάλασσα, τὰ κύματά της, βλέπει καὶ πλέει ἢ βάρκα· ἂν ἔχη ἤδη, ἐννοεῖται, ἐντυπώσεις τούτων ὅλων ὡς κάτοικος παραλίῳ· ἢ εἰς τὸ ἕτερον παράδειγμα *«τὰ στάχνα εἰς τὰ χωράφια, ὅταν φυσᾷ ὁ βοριάς, κλίνουσι κάτω, ἀλλὰ δὲν σποῦν» κ.τ.τ.**

Δὲν βλέπει εἰς τὰ διὰ τὰ παιδιὰ βιβλιάρια νὰ ἔχη καὶ ξένας λέξεις, ὡς οἰκειώθη πολὺ ὁ λαὸς καὶ ὅποιος ἀκούει εἰς τὴν οἰκίαν, ὡς π.χ. ἐδῶ ἡ λέξις *βάρκα*. Ἀπὸ τοιαύτας καὶ μάλλιστα ἀπὸ τουρκικῆς, ἢ γλώσσα θὰ καθαρισθῇ μὲ τὸν καιρὸν διὰ συγγραφέων καὶ ποιητῶν καὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἀληθινῆς ἐκπαιδεύσεως· ἀλλ' ἔπειτα καὶ ἡ ἀρχαία μήπως δὲν υλοθῆτησε τοιαύτας ξένας λέξεις καὶ τὰς ἐξελλήνισεν; (Ὑπογραμ. ἐμεῖς).

Ὀλίγας δὲ λέξεις θὰ εἴπωμεν καὶ περὶ συλλαβισμοῦ καὶ τελειόνομεν.

Τί σημαίνει ὁ ἀπέραντος συλλαβισμὸς οὗτος: *στρα, στρε, πρα, σκλά, σκλη, στρομ, στρομ, σφστ, βαργ, σπως, χλας, φρας, θλόν, σπάρ, κράμ, βρεμ, φρυσ, ναξ, μας, μες, μηξ...* Φυσικότερον καὶ ὀρθότερον εἶνε, νομίζω, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὸ παιδί τὰ γράμματα καλῶς, τὸ α, β—καὶ συνδυάζῃ τὰ φωνήεντα μὲ τὰ σύμφωνα, αβ, βα—κ.τ.λ. εὐθύς νὰ ἔχη μονοσυλλαβίους λέξεις νὰ προφέρῃ καὶ ν' ἀναγινώσκῃ, τὰς ὀποιᾶς καὶ νὰ νοῖ. *Λέξεις τῆς οἰκίας καὶ τοῦ λεξικοῦ του, ἔπειτα δισυλλαβίους καὶ οὕτω καθεξῆς*: *πού, πᾶς, λές, νάτος, σύ, τρώς, μα-μά, θε-ός, νε-ρό, θε-λό, ψω-μί, τυ-ρί, γράμ-μα, που-λί, φτε-ρό, τρα-πέ-ζι, κρε-βά-τι, νό-στι-μο, αὔ-ρι-ον κ.τ.τ.* Ἐπειτα ὀνόματα μὲ ἐπίθετα, κατόπιν ρήματα. Καὶ οὕτω ἀκολουθῶσι φράσεις ὀλόκληραι πρὸς συλλαβισμὸν μὲ λέξεις, συνήθως οὕτω:

«Ἄ-γα-πῶ τὸν πα-πᾶ μου, ἄ-γα-πῶ τὴ μά-να μου, ὁ ἄ-δελ-φός με ἄ-γα-πᾶ καὶ ἐγὼ τὸν ἄ-γα-πῶ... Ὁ ἡ-λι-ός φω-τί-ζει καὶ ζε-σταί-νει ὁ-λον τὸν

Ε. ΠΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

(Έργον τῆς προΐμου καλλιτέχνιδος Νέλλης Κυριακοῦ,
περὶ τῆς ἠποίας ἔγραψεν εἰς τὴν «Νέαν Ἑστία» ὁ κ. Π. Νιρβάνας).

κόσμον. Ὁ θεῖος μου με ἐχάρει-
σεν ἔνα τόπι...

Θαρῶ πὼς τόσο ὁ Μαυροφρύδης, ὅσο
καὶ ὁ Ζανθόπουλος, ἔχουν μιὰ τιμητικὴ

θέση στὴν ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ. Σή-
μερα εἶναι βέβαια ξεχασμένοι, ὅπως καὶ
τόσοι ἄλλοι. Ἦρθεν ὁ καιρὸς ὅμως νὰ μελε-
τηθῇ πὸ καλὰ ἡ ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ